

Esitelmiä

111-vuotiaalle Kansantaloudelliselle Yhdistykselle*

ARJA ALHO

valtiovarainministeri, kansanedustaja

Kansantaloudellisen Yhdistyksen pitkä historia kuvaa hyvin talouspolitiikan päättäjiä ja tutkijoiden välistä, monivaihteista ja vaihtelevaa suhdetta. Tässä yhdistyksessä valtiovarainministerit ovat vuosikymmeniä pitäneet syksyisin budjettiesitelmänsä, jossa he ovat valottaneet valtiontalouden tilaa, kansantalouden kehitysnäkymiä ja talouspolitiikan haasteita. Samalla foorumilla myös keskuspankkien edustajat, ministeriöiden johtavat virkamiehet ja talouselämän johtohenkilöt ovat esitelleet säännöllisesti oman hallinnonalansa tilannearvioita ja suunnitelmia.

Yhdistyksessä on kuultu myös tutkijoiden kovaa kritiikkiä harjoitettua talouspolitiikkaa kohtaan. Täällä professori Yrjö Jahnesson hyökkäsi 1930-luvun pulavuosina uhmakkaasti Suomen Pankin harjoittamaa rahapolitiikkaa kohtaan ja sai arvovaltaisen yleisönsä puhkeamaan kesken esitelmänsä äänekkäisiin vastareaktioihin. Myös valtionvarainministereitä on arvos-

teltu usein varsin terävästi. Mutta tutkijat eivät ole tyytyneet vain kritiikkiin. He ovat usein tehneet myös varteenotettavia ehdotuksia sekä laajentaneet päätöksenteon horisonttia esittelemällä uusia tutkimustuloksia.

Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa julkaistuna nämä päätöksentekijöiden ja tutkijoiden puheenvuorot muodostavat edustavan dokumentaation maamme talouspoliittisen keskustelun historiasta. Päätöksentekijöillä on syytä onnitella Kansantaloudellista Yhdistystä tästä panoksesta. Rohkenen myös toivoa, että tämä päätöksentekijöiden ja tutkijoiden yhteinen foorumi vastaisuudessa yhä vahvistuu ja pystyy kehittämään uusia vuoropuhelun muotoja.

1990-luvun lama on vilkastuttanut talouspoliittista keskustelua. Laman syistä ja syyllisistä, sen aikana harjoitetusta talouspolitiikasta sekä keinoista siitä irtautumiseksi ja sen jälkien korjaamiseksi on väitelyä ajoittain kiivaastikin. Avoin keskustelu on osoittautunut jälleen keran voimansa demokratian elämänneesteinä. Väittelyn osapuolet kykenivät oppimaan toinen

* Juhlapuhe Kansantaloudellisen Yhdistyksen 111-vuotisjuhlassa 10.11.1995

toisiltaan, ja alunperin jyrkästikin toisistaan poikenneet kannat alkoivat viime vuoden loppupuolelta lähtien lähetä kohti eräänlaista synteesiä, asiantuntijoiden laajasti tukemaa käsitystä talouspolitiikan prioriteeteista lähivuosina.

Asiantuntijoiden yhteisymmärrys oli suureksi avuksi viime keväänä nykyisen hallituksen ohjelmaa laadittaessa. Siinä voitiin esittää konkreettinen ja suhdannetilanteeseen sovitettu suunnitelma kokonaistaloudellisen tilanteen vakauttamiseksi ja pitkäaikaisen vakaan kasvun edellytysten turvaamiseksi. Yhteisymmärrys on ollut suomalaisen demokratian kannalta tärkeä. Poliitiikka on ottanut jälleen paikkansa näkijänä ja tekijänä.

Kuluneen puolen vuoden aikana sateenkaarihallitus on luonut uutta poliittista kulttuuria. Ratkaisuja ei ole ole lykätty eikä kukaan ole juossut vaikeita päätöksiä pakoon. Hallituksen ohjelma on täsmentynyt toimenpiteiksi ja suunnitelmiksi. Eduskunnan käsittelyssä oleva ensi vuoden budjetti ja vuosiksi 1997 - 1999 sovitut valtion menojen supistukset katkaisevat valtion velkakierteen. Menosopeutuksista päättämisen tuska on nyt eduskunnalla. Hallituksen piirissä työskennellään nyt monien rakenteellisten uudistusten kimpussa. Nyt on aikaa miettiä huolellisesti mitä rahalla, joka on jäljellä, voidaan tehdä ja halutaan tehdä. Runoilijan sanoin: takana ovat vuoristojen vaivat, edessä tasankojen vaivat.

Syksyn tulosopimus vakauttaa inflaation alhaiselle tasolle. Valtioneuvoston periaatepäätöksin vahvistettu työllisyysohjelma sisältää puolestaan verokiilaa alentavia, koulutusta ja työvoimapolitiikkaa laajentavia sekä työmarkkinajoustoja lisääviä toimia, joita tarvitaan työttömyyden puolittamiseksi vaalikauden aikana.

Näiden hallituksen toimenpiteiden ansiosta

talouspolitiikkamme uskottavuus on vahvistunut. Tämä on näkynyt markkan vakautena ja alenevinä pitkinä korkoina. Näissä oloissa Suomen Pankki on voinut alentaa myös lyhyitä markkinakorkoja nopeassa tahdissa.

Hallituksen selkeät linjaukset ovat vahvistaneet myös kansalaisten luottamusta taloutemme tulevaisuutta kohtaan. Tämä lisää kulutus- ja investointihalukkuutta. Viime kuukausina maailmalta kiirineistä, kansainvälisen talouden tilan heikkenemisestä kielivistä uutisista huolimatta voimme siten suhtautua varsin luottavaisesti siihen, että taloudellinen tilanteemme paranee myös ensi vuonna varsin ripeästi.

Viime kuukausien ratkaisuisa suomalainen sopimusyhteiskunta on osoittanut jälleen keran voimansa. Saavutetut ratkaisut osoittavat, että se tarjoaa hyvät lähtökohdat sopeutumiselle niihin alhaisen inflaation ja rahataloudellisen vakauden vaatimuksiin, jotka Euroopan talous- ja rahaliitto tulevaisuudessa asettaa. Mutta lähivuosina muodostuu yhä haastavammaksi toinen kysymys: miten onnistumme uusissa oloissa yhdistämään kestäväällä ja toisiaan tukevalla tavalla toisaalta ekologisiin vaatimuksiin sovitun nopean taloudellisen kasvun (vrt. uusi kasvuteoria) sekä tämän edellyttämän tuotantorakenteen dynaamisuuden toisaalta kehittämämme sopimus- ja hyvinvointiyhteiskunnan tarjoaman turvallisuuden ja tasa-arvon. Ellei tämä kasvudynamiikan ja turvaverkon yhdistäminen onnistu, joukkotyöttömyys jää pysyväksi ja hyvinvointivaltio rapautuu.

Kasvun sekä sopimus- ja hyvinvointiyhteiskunnan yhdistäminen toteutui menneinä vuosikymmeninä poikkeuksellisen edullisissa oloissa. Teollisuusmaissa koettiin kasvun kulta-aikaa. Inflaatiomme oli devalvaatioiden myötävaikutuksella nopeaa, mutta säännösteltyjen rahoitusmarkkinoiden oloissa tämä vain alensi reaalikorkoa. Teollistumisemme saattoi näissä

oloissa perustua jopa pääomia tuhlailevaan, paljolti julkisen talouden ylijäämistä koostuvia rahoitusresursseja hyödyntävään kasvuun. Kakku kasvoi, nimellisesti vielä paljon nopeammin kuin reaalisesti, ja eri eturyhmät osoittivat oikeutustaan pyrkimällä turvaamaan siitä omille jäsenilleen mahdollisimman suuren osan. Lähes yksinomainen osa siitä suunnattiin viime vuosikymmeninä hyvinvointipalvelujen lisäämiseen ja sosiaaliturvan vahvistamiseen.

Tämän kasvumallin perustat ovat peruuttamattomasti murtuneet. Teollisuusmaiden kasvun kulta-aika on ohi. Pääomia on käytettävä nyt entistä tarkemmin, kun reaalikorko on kohonnut eikä julkisen talouden rahoitusylijäämistä enää ole pääomanmuodostuksen perustaksi. Tulonjakotaisteluun ei voida enää hakea helpotusta inflaatiosta, jonka uhastakin vapautuneet rahoitusmarkkinat rankaisevat välittömästi. Kansantalouden kestokyky asettaa hyvinvointivaltiolle tiukan budjettirajoituksen.

Nopealiikkeisyys ei ole vastaisuudessa leimallista vain rahoitusmarkkinoille. Taloudellisen integraation tiivistyessä myös tuotannolta edellytetään aiempaa suurempaa ennakointi- ja sopeutumiskykyä. Tämä lisää yhdessä työn laadullisten vaatimusten kohoamisen kanssa työelämän vaatimuksia.

Parina viime vuosikymmenenä olemme tehneet Suomessa suuria panostuksia pärjätäksemme tässä uudessa ja vaativassa ympäristössä. Koulutustasomme on nuorten ikäluokkien osalta kohonnut teollisuusmaiden korkeimpien joukkoon, samoin panostuksemme tutkimukseen ja tuotekehittelyyn. Nämä panostukset ovat alkaneet kantaa hedelmää. Tuotantorakenteemme muutos tutkimusintensiiviseen suuntaan on ollut OECD-maiden nopeimpia. Tuotavuus on kasvanut tällä vuosikymmenellä ennätyskellisen nopeasti. Onkin täysi syy uskoa, että vientimme viimeaikaisessa menestyksessä

ei ole ollut kysymys vain edullisesta suhdanteesta vaan se heijastaa myös pysyvämpää, kannaltamme edullista rakenteellista muutosta.

Mutta nämä saavutukset eivät vielä riitä. Lähipuodet haastavat ennen kaikkea sopimus- ja hyvinvointi-instituutiomme. Niiden on pystyttävä osoittamaan suorituskykynsä uusissa, aiempaa vaativammassa oloissa. Kysymys on ennen kaikkea siitä, miten ne onnistuvat sovittamaan yhteen kasvun, muutoksen ja turvallisuuden usein ristikkäisiltä näyttävät vaatimukset.

Haasteeseen vastaaminen edellyttää herkkää korvaa sekä oppimis- ja muuntumiskykyä niin kansalaisyhteiskunnalta kuin poliittiselta järjestelmältämme. Umpikuja uhkaa sitä suuremmalla todennäköisyydellä, mitä painokkaammin instituutiomme alkavat toimia muutosta vastustavasti ja saavutettuja asemia puolustavasti. Kokemus eri maiden hyvinvointi- ja sopimusjärjestelmistä osoittaa, että ongelmat kärjistyvät, jos ne ruokkivat puolustautuvaa, muutoksia vastustavaa käyttäytymistä. Talouden muutosvaatimusten ja turvajärjestelmien välinen jännite kiristyy - sekä taloudellisen kehityksen että hyvinvointiyhteiskunnan tappioksi.

Modernissa yhteiskunnassa on etsittävä koko ajan oikeaa suhdetta yksilöllistymisen ja yhteisöllisyyden välillä. Myös ihmisillä itsellään on ja tulee olla vastuuta.

Sellaiset hyvinvointiyhteiskunnat menestyvät, jotka tukevat muutosta ja joissa paineisiin reagoidaan ennen kuin ne kärjistyvät konfliktiksi. Tällaisessa dynaamisessa, kasvuhakuisessa hyvinvointiyhteiskunnassa turvajärjestelmät toimivat aktiivisesti ja muutosvastarintaa aiheuttavaa epävarmuutta vähentävästi. Ne ovat kattavia ja estävät tehokkaasti marginalisoinnin. Tämä periaate - aktivoiminen - on ollut myös vaikean työmarkkinatuen säästöjen lähtökohtana.

Alhaisen työttömyyden ja muutoksen yhdis-

täminen taas edellyttää joustavaa työelämää. Tärkein menestystekijä on sellainen toiminnallinen joustavuus, jonka vallitessa työelämän muutos toimii samalla myös tärkeimmän voimavaramme, inhimillisen pääoman, kasvun hyväksi. Työelämässä kaikkia on kuultava ja kaikki ratkaisut on pystyttävä perustelemaan. Työelämässä on myös opittava kohtelevaan tasavertaisesti niitä työtovereita, jotka palaavat työmarkkinoille pitkän ja usein rampauttavan työttömyyden jälkeen, ja niitä, jotka vuorottelevat tai tekevät epätyypillisiä työsuhteita.

Samalla kun onnittelen Kansantaloudellista Yhdistystä ja ilmaisen kunnioitukseni sen pitkästä ja tuloksellista toimintaa kohtaan, rohkenen haastaa kaikki Yhdistyksen piirissä toimivat tutkijat, talouselämän, järjestöjen ja politiikan päätöksentekijät sekä virkamiehet myös tällä foorumilla vilkkaaseen keskusteluun yhteiskuntamme haasteista. "Ongelmamme ovat ihmisten tekemiä, sen vuoksi ihminen pystyy ne ratkaisemaan. Ja ihminen voi olla niin suuri kuin itse tahtoo." (John F. Kennedy)